

ΜΑΘΗΜΑ 24

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

α. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι λέξεις που συνοδεύουν τα ουσιαστικά για να δείξουν τι λογής είναι, ή τι ιδιότητες έχουν αυτά, λέγονται επίθετα.

Π.χ. «Η Μεσσηνία είναι ένας **όμορφος** τόπος της Πελοποννήσου. Είναι μια περιοχή **γεμάτη** από ελαιώνες και αμπέλια, αλλά και **αρχαία** μνημεία.»

Στις παραπάνω προτάσεις, οι λέξεις **όμορφος**, **γεμάτη**, **αρχαία** συνοδεύουν κάποια ουσιαστικά:

- **όμορφος** (συνοδεύει το αρσενικό ουσιαστικό “τόπος”),
- **γεμάτη** (συνοδεύει το θηλυκό ουσιαστικό “περιοχή”),
- **αρχαία** (συνοδεύουν το ουδέτερο ουσιαστικό “μνημεία”).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Τα επίθετα δεν πηγαίνουν μόνα τους στον λόγο· πηγαίνουν πάντα μαζί με κάποιο ουσιαστικό (ψηλός άνθρωπος, κόκκινη ντομάτα, ευδιαστό ψωμί). Κάποια επίθετα όμως, που με τα χρόνια έχουν πάρει τον ρόλο του ουσιαστικού, λέγονται και μόνα τους (“Τα νοσοκομεία είναι γεμάτα **αρρώστους**” [ενν. ανθρώπους], κλπ.).
2. Παίρνουν πάντα το γένος, τον αριθμό και την πτώση των ουσιαστικών που συνοδεύουν.
Π.χ. ο **μεγάλος** κήπος – των **μεγάλων** κήπων, της **άγριας** γάτας – τις **άγριες** γάτες, κλπ.
3. Κλίνονται όπως και τα ουσιαστικά.
Π.χ. ο **καλός** – του **καλού** – τον **καλό**, η **πλατιά** – της **πλατιάς** – την **πλατιά**, κλπ.
Εξαιρούνται τα αρσενικά των επιθέτων σε –ός (βαρύς, οξύς, κλπ.) και –ής (συνεχής, διεθνής, κλπ.) τα οποία κλίνονται με ιδιαίτερο τρόπο.
4. Τα προπαροξύτονα επίθετα στα νέα ελληνικά **κατά την κλίση τους δεν κατεβάζουν τον τόνο σε καμμία πτώση**.
Π.χ. ο **έξυπνος** άνθρωπος – του **έξυπνου** ανθρώπου – των **έξυπνων** ανθρώπων – τους **έξυπνους** ανθρώπους.
 - Κατεβάζουν όμως τον τόνο κάποιες πιο “λόγιες” λέξεις:
Π.χ. ο **άγιος** – του **αγίου** – των **αγίων** – τους **αγίους**.
(Μπορεί στην καθημερινή γλώσσα να πούμε: τα δώρα του **άγιου** Βασίλη, όμως ταυτόχρονα θα πούμε: η **γιορτή** του **αγίου** Βασιλείου.)
 - Κατεβάζουν επίσης τον τόνο τα επίθετα αυτά, που μέσα στον λόγο παίρνουν τον ρόλο του ουσιαστικού.
Π.χ.
Λέμε «τα **σπίτια** των πλούσιων ανθρώπων, τους **άρρωστους** στρατιώτες», κλπ. (ο πλούσιος και ο άρρωστος ως επίθετα δεν κατεβάζουν τον τόνο).
Θα πούμε όμως: «η **ζωή** των πλούσιων, τα **φάρμακα** για τους **αρρώστους**», κλπ. (ο πλούσιος και ο άρρωστος, εδώ φέρονται σαν ουσιαστικά, γι' αυτό κατεβάζουν τον τόνο σαν τα προπαροξύτονα ουσιαστικά).

β. ΤΑ ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Π.χ.

Ο **αρχαίος** πολιτισμός των Ελλήνων αποτέλεσε την βάση του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στην **αρχαία** εποχή οι άνθρωποι ζούσαν αρκετά διαφορετικά από σήμερα.

Ο Υπολογιστής των Αντικυθήρων είναι ένα **αρχαίο** εύρημα εκπληκτικής τεχνολογίας.

Στα παραπάνω παραδείγματα, το επίθετο **αρχαίος** αναφέρεται:

- στον πολιτισμό (που είναι **αρσενικό**),
- στην εποχή (που είναι **θηλυκό**), και
- στο εύρημα (που είναι **ουδέτερο**).

Επειδή, λοιπόν, τα επίθετα εκφράζουν ιδιότητες των ουσιαστικών (τα οποία υπάρχουν σε τρία γένη), γι' αυτόν τον λόγο βρίσκονται επίσης και αυτά στα τρία γένη.

Επομένως:

Για να χαρακτηρίσουμε μία λέξη ως επίθετο, θα πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει και στα τρία γένη: **αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο**.

γ. ΟΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΙ και ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

- Όταν σε μια πρόταση, ένα επίθετο φαίνεται ότι εκφράζει μια μόνιμη ιδιότητα του ουσιαστικού με το οποίο πηγαίνει μαζί, ονομάζεται **επιθετικός προσδιορισμός**.

Π.χ. «Ο **γαλανός** ουρανός είναι μία εικόνα που ταιριάζει με το ελληνικό τοπίο.»

Το επίθετο **γαλανός** το λέμε και επιθετικό προσδιορισμό, επειδή στην συγκεκριμένη πρόταση αναφέρεται ως μία μόνιμη ιδιότητα του ελληνικού ουρανού.

- Όταν σε μία πρόταση η ιδιότητα του ουσιαστικού δεν αναφέρεται ως μόνιμη, το επίθετο λέγεται **κατηγορηματικός προσδιορισμός**.

Π.χ. «Ο ουρανός είναι **μαύρος** από τα βαριά σύννεφα.»

Το επίθετο **μαύρος** το λέμε αλλιώς και κατηγορηματικό προσδιορισμό, επειδή αναφέρεται σε μια παροδική κατάσταση του ουρανού: Προσωρινά είναι μαύρος. Όταν φύγουν τα σύννεφα, θα ξαναγίνει γαλανός.

- **Διαφορά επιθετικού – κατηγορηματικού προσδιορισμού:**

Παράδειγμα: «Το **μικρό** παιδί μπαίνει στο δωμάτιο **χαρούμενο**.»

Το επίθετο **μικρός** λέγεται **επιθετικός προσδιορισμός**, αφού στην συγκεκριμένη πρόταση η ιδιότητα του μικρού είναι μόνιμη στο παιδί.

Αντίθετα, το επίθετο **χαρούμενο** λέγεται **κατηγορηματικός προσδιορισμός**. Εκφράζει μία παροδική ιδιότητα του ουσιαστικού: Στην συγκεκριμένη πρόταση, το παιδί αναφέρεται ως χαρούμενο αυτή την στιγμή. Μετά μπορεί να μην είναι.

ΜΑΘΗΜΑ 24

ΟΝΟΜΑ:

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Υπογραμμίστε τα επίθετα στο παρακάτω λαϊκό παραμύθι:

Μια μέρα ένας φτωχός Ξυλοκόπος έκοβε ένα μεγάλο Ξύλο κοντά σ' ένα ποτάμι. Ξαφνικά το παλιό τσεκούρι γλίστρησε από το χέρι του και έπεσε στο νερό. Στενοχωρήθηκε που έχασε το μοναδικό τσεκούρι που είχε, και κάθισε δίπλα στο ποτάμι σκεπτικός.

Σε λίγη ώρα παρουσιάστηκε μπροστά του μία όμορφη νεράιδα και τον ρώτησε τι του συμβαίνει.

"Έχασα το μοναδικό τσεκούρι μου" είπε. "Έπεσε μέσα στο ποτάμι."

Η νεράιδα τού έδειξε ένα χρυσό τσεκούρι και με ευγενική φωνή τον ρώτησε: "Μήπως είναι το τσεκούρι σου;"

"Όχι" απάντησε ο Ξυλοκόπος.

Η νεράιδα μετά τού έδειξε ένα ασημένιο τσεκούρι και τον Ξαναρώτησε: "Μήπως είναι το τσεκούρι σου;"

"Όχι" απάντησε πάλι ο Ξυλοκόπος.

Στο τέλος, του έδειξε ένα παλιό σιδερένιο τσεκούρι με Ξύλινη λαβή.

"Επιτέλους! να το τσεκούρι μου!" φώναξε ο Ξυλοκόπος.

"Το ήξερα" είπε η νεράιδα. "Ήθελα μόνο να δω αν θα μου έλεγες την αλήθεια. Πάρε λοιπόν και το χρυσό και το ασημένιο τσεκούρι, επειδή είσαι αγαθός και τίμιος άνθρωπος."

2. Διαλέξτε δικά σας επίθετα και γράψτε τα μπροστά από τα ουσιαστικά.

(Προσέξτε ο συνδυασμός επιθέτου – ουσιαστικού να βγάζει λογικό νόημα.)

α)	μαθητής	β)	παιχνίδι
γ)	βουνό	δ)	φρούτο
ε)	χωράφι	στ)	χώρα
ζ)	τραπέζι	η)	μελωδία
θ)	δάσος	ι)	πείνα
ια)	ντουλάπα	ιβ)	αίθουσα
ιγ)	βιβλίο	ιδ)	εργαλείο
ιε)	κάμπος	ιστ)	αυλή
ιζ)	εργοστάσιο	ιη)	πηγάδι
ιθ)	άνθρωπος	κ)	νερό

3. Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τα επίθετα που υπάρχουν (10 είναι όλα) και γράψτε τα από κάτω, στην ονομαστική του ενικού και στα τρία γένη.

- α) Εκτιμώ ιδιαίτερα τους έντιμους ανθρώπους.
- β) Η γαλάζια θάλασσα λαμπυρίζει κάτω από τον λαμπρό ήλιο.
- γ) Δεξιά μας βλέπουμε την ρηχή λιμνοθάλασσα. Αριστερά μας, το βαθύ πέλαγος.
- δ) Μου αρέσει να κάνω μπάνιο με δροσερό νερό.
- ε) Οι πρωτόγονοι άνθρωποι αντιμετώπιζαν πολλούς κινδύνους στην καθημερινή ζωή τους.
- στ) Ετοίμασα τα αυριανά μου μαθήματα από νωρίς.

ΑΡΣΕΝΙΚΑ

ΘΗΛΥΚΑ

ΟΥΔΕΤΕΡΑ

α)		
β)		
γ)		
δ)		
ε)		
στ).....		

4. Υπογραμμίστε τους κατηγορηματικούς προσδιορισμούς και κυκλώστε τους επιθετικούς προσδιορισμούς.

- α) Το μικρό σκάφος πλέει στα γαλανά νερά.
- β) Η Άννα καθόταν σκεπτική, σαν κάτι να την βασάνιζε.
- γ) Ο Πάνος μπήκε στο σπίτι γελαστός και τους ανακοίνωσε τα ευχάριστα νέα.
- δ) Η μυθολογία μάς λέει πως ο πόλεμος μεταξύ Ελλήνων και Τρώων έγινε για τα μάτια της ωραίας Ελένης.
- ε) Περπατούσε στο βουνό και έβλεπε παντού άγρια κατσίκια να τρέχουν στα βράχια.
- στ) Είδαμε μια τεράστια χελώνα στον κήπο.
- ζ) Το αστραφτερό και καλοσυνάτο βλέμμα της Διονυσίας κάνει όλους γύρω της να την αγαπούν.
- η) Ο Λευτέρης περπατούσε στο μονοπάτι με το κεφάλι σκυφτό, προσπαθώντας να μην σκοντάψει σε καμιά μυτερή πέτρα.